

УДК 330.3:330.341.4 (477)

С.В.Дощин,

Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського,
м. Вінниця

ДИНАМІКА ЗРОСТАННЯ ТА СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

У статті проаналізовано динаміку економічного зростання в Україні за роки незалежності в порівнянні з іншими країнами, а також виявлено основні структурні зрушення в економіці.

В статті проаналізована динаміка економічного зростання в Україні за роки незалежності в порівнянні з іншими країнами, а також виявлені основні структурні зміни в економіці.

The pace of economic growth in Ukraine for the years of independence is analyzed and the basic structural displacement is shown in this article.

Ключові слова: економічне зростання, темпи економічного зростання, темпи зростання ВВП, структура економіки, структура зайнятості, інноваційно-інвестиційна модель економічного розвитку.

Проблеми динаміки економічного зростання та структурних зрушень в економіці є надзвичайно актуальними. Адже саме високі і стійкі темпи економічного зростання є надійною основою підвищення рівня життя населення, успішного розвитку інших сфер суспільного життя (соціальної, політичної, культурної тощо). І навпаки, від'ємне (або звужене) економічне зростання призводить до протилежних наслідків.

Економічне зростання різних галузей і сфер в умовах ринку відбувається нерівномірно, що призводить до зміни структури економіки. В свою чергу, структурні зміни в обсягах виробництва обумовлюють зміни в структурі зайнятості населення, соціальній структурі суспільства, розподілі доходів, стимулюють або гальмують подальше економічне зростання.

Динаміку економічного зростання та структурні зрушення в економіці досліджували такі вітчизняні економісти, як Ю.Архангельський, О.Бородіна, А.Гальчинський, В.Геєць, П.Єщенко, В. Оскольський, М.Соколик, Л.Федулова, А.Чухно та ін.

Метою даної статті є аналіз динаміки економічного зростання України за роки незалежності в порівнянні з іншими країнами, а також виявлення структурних змін у вітчизняній економіці за цей час.

Динаміку економічного зростання характеризують насамперед темпи зростання (або приросту) валового внутрішнього продукту та темпи зростання ВВП на одну особу за відповідний період.

Як свідчать дані табл. 1, обсяг валового внутрішнього продукту України зменшився з 419,5 млрд. дол. (за паритетом купівельної спроможності 2005 року) у 1990 р. до 277,0 млрд. дол. у 2010 р., тобто на 34,0%. При цьому у 2000р. у порівнянні з 1990-м ВВП України скоротився на 56,8%, або майже в 2,5 рази, а в 2010-му, порівняно з 2000-м, зріс в 1,5 рази. Середньорічні темпи зниження ВВП у 1990-2000 рр. склали 8,0%, а середньорічні темпи зростання у 2000-2010 рр. – 4,3%. У цілому ж за період з 1990 по 2010 рік у нашій країні було зафіксовано звужене (від'ємне) економічне зростання, середньорічні темпи якого склали -2,0%.

Темпи зростання ВВП у деяких країнах у 1990-2010 рр.

Країни	ВВП 2000 р. у % до 1990р.	ВВП 2010 р. у % до 1990р.
Білорусь	88,5	166,0
Вірменія	67,9	148,0
Грузія	37,5	68,8
Казахстан	69,4	153,1
Молдова	34,8	57,3
Російська Федерація	67,2	104,6
Таджикистан	36,0	71,7
Україна	43,2	66,0
Естонія	98,6	142,2
Латвія	70,1	100,7
Литва	74,2	112,6
Польща	144,9	211,6
Туреччина	143,3	200,0
США	138,0	152,7

Падіння української економіки під час трансформаційної економічної кризи 1990-х років було одним з найглибших серед постсоціалістичних країн (крім Молдови, Таджикистану та Грузії). Причиною цього, крім розриву традиційних економічних зв'язків та поступової перебудови економіки на ринкових засадах, були ще й зволікання з проведенням реформ та відсутність чіткої стратегії ринкової трансформації економіки, майже повне усунення держави з економіки в сподіванні на те, що ринковий механізм самостійно розв'яже всі проблеми. Проте незрілість ринкового механізму в умовах тотальної монополізації виробництва втілилась в значне скорочення обсягів виробництва на фоні безпрецедентної інфляції (тільки в 1993 році ціни в Україні зросли в 101,5 рази), що призвело до ще більшого зниження життєвого рівня населення. І навіть незважаючи на позитивну динаміку економічного зростання 2000-2008 та 2010 років, Україні за обсягами ВВП та ВВП на одну особу так і не вдалось вийти на рівень 1990 року: обсяг ВВП склав 66,0% від рівня 1990 року, а обсяг ВВП на одну особу – 74,7%. А це означає, що при збереженні середньорічних темпів зростання в 4.3%, досягнутих у 2000-2010 рр., обсяг ВВП України зможе досягти рівня 1990 року тільки в 2020 році.

За цей же період (1990-2010 рр.) економіка інших країн не стояла на місці. Так, наприклад, у сусідній Польщі обсяг ВВП, який є вимірником економічної могутності країни, за вказаний період зріс у 2,2 рази (з 307,0 до 661,6 млрд. дол. при середньорічних темпах економічного зростання 3,9%), а в Туреччині – в 2,0 рази (з 417,3 до 838,1 млрд. дол. (2009 р.) при середньорічних темпах зростання 3,7%). І якщо в 1990 р. ВВП України перевищував ВВП Польщі в 1,36 рази, а ВВП Туреччини – в 1,01 рази, то сьогодні, навпаки, ВВП Польщі вже перевищує ВВП України в 2,39 рази, а ВВП Туреччини – в 3,03 рази. Взагалі ж за обсягом ВВП (за ПКС) Україна скотилась із 16 місця в світі на 39-те.

Динаміка валового внутрішнього продукту на одну особу, який є вимірником рівня економічного розвитку країни, теж була не на користь України. Зокрема, цей показник знизився в нашій країні у 2010 році в порівнянні з 1990-м з 8108 дол. до 6055 дол., тобто на 25,3%. В той

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

же час в Білорусі він зріс на 75,5%, Казахстані – на 55,9%, Російській Федерації – на 1,9%, Польщі – на 111,4%, Туреччині – на 100,7%, Естонії – на 66,7% (табл. 2).

Таблиця 2

Темпи зростання ВВП на одну особу в деяких країнах в 1990-2010 рр.

Країни	ВВП на одну особу 2000 р. у % до 1990 р.	ВВП на одну особу 2010 р. у % до 1990 р.
Білорусь	90,2	175,5
Казахстан	76,2	155,9
Грузія	46,2	74,9
Молдова	41,4	70,2
Російська Федерація	67,8	101,9
Україна	45,7	74,7
Естонія	109,1	166,7
Латвія	78,7	119,7
Литва	78,4	126,6
Польща	144,4	211,4
Туреччина	120,6	148,7
Румунія	89,2	130,0
США	122,3	131,4

Негативна динаміка цього показника в Україні на фоні його зростання в переважній більшості інших країн закономірно призвела до зміни співвідношення ВВП на одну особу в Україні та інших державах (табл. 3). Так, якщо в 1990 році обсяг ВВП на одну особу в Україні перевищував аналогічний показник у Білорусі, Туреччині та Польщі відповідно в 1,26, 1,11 та 1,01 рази, а від рівня Естонії був нижчим на 19,6%, то в 2010 році ВВП на одну особу в цих країнах вже перевищував аналогічний показник в Україні в 2,03, 2,0, 2,86 та 2,73 рази. Сьогодні за обсягом ВВП на одну особу Україна посідає тільки 80-те місце в світі.

Таблиця 3

Відношення ВВП на одну особу в деяких країнах до аналогічного показника в Україні

Країни	1990р.	2010р.
Білорусь	79,6	203,8
Російська Федерація	156,5	234,0
Казахстан	87,5	183,1
Польща	99,3	286,1
Туреччина	89,8	200,7
Естонія	124,3	273,5
Латвія	135,5	213,8
Литва	148,3	256,5
Румунія	95,7	176,3

За роки незалежності відбулись відчутні зміни і в структурі економіки та зайнятості населення. Так, як видно з даних табл. 4, питома вага галузей матеріальної сфери у валовій доданій вартості за період з 1990 по 2010 рік скоротилась із 70,0 до 39,2%, а частка сфери послуг, навпаки, зросла з 30,0% до 60,8%. Аналогічні зміни відбулись і в структурі зайнятості населення: за вказаний період частка зайнятих у сфері матеріального виробництва скоротилась з 59,8% до 36,2%, а в сфері послуг зросла з 40,2% до 63,8% [5, с.370]. Найпомітніше зменшилась питома вага зайнятих у сільському господарстві (з 21,2% до 6,2%), а найбільше зросла частка зайнятих у сфері фінансової діяльності.

Частка окремих галузей у валовій доданій вартості

%

Галузі	1990 р.	2000 р.	2010 р
Промисловість	36,0	31,2	27,6
Сільське господарство	25,4	16,1	8,2
Будівництво	8,5	4,2	3,4
Всього галузі матеріальної сфери	70,0	51,5	39,2
Галузі сфери послуг	30,0	48,5	60,8

Загалом зменшення питомої ваги матеріальної сфери і збільшення частки сфери послуг є позитивною тенденцією, закономірністю економічного розвитку, яка притаманна всім країнам. Проте в Україні ці зміни не супроводжувались прогресом у розвитку всіх галузей економіки, і значною мірою це наслідки обвального падіння виробництва під час кризи 1990-х років (наприклад у машинобудуванні, тваринництві тощо). Не можна вважати прогресивним також зменшення питомої ваги зайнятих у сфері науково-технічних досліджень та розробок з 2,7 до 1,3 % і збільшення частки зайнятих у сфері державного управління.

Отже, внаслідок загалом негативної динаміки економічного зростання Україна за аналізований період так і не досягла рівня 1990 року за обсягами ВВП та ВВП на одну особу, пропустивши поперед себе багато інших країн, які забезпечили позитивну динаміку зростання.

Тому сьогодні для вітчизняної економіки надзвичайно важливим є відновлення високих і стабільних темпів економічного зростання, перехід до інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку на основі впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу та сучасних технологій, залучення інвестицій та створення нових високопродуктивних робочих місць, розвиток малого і середнього бізнесу, подальше реформування економічних відносин, підвищення рівня конкурентоспроможності українських товарів на світовому ринку та вдосконалення структури експорту в напрямку збільшення частки готових конкурентоспроможних виробів. Пріоритетними галузями розвитку слід вважати літако-, ракето- і суднобудування, сільське господарство та харчову промисловість, а також науково-технічні, інформаційні та освітні послуги.

Список використаних джерел:

1. Архангельский Ю. Деякі питання структурної пербудови економіки України // Економіка України. – 2010. – №9. – С.26-34.
2. Ещенко П., Арсеєнко А. Відновлення соціально-економічного розвитку – пріоритет номер один у світі та в Україні // Економіка України. – 2012. – №1. – С.36-50.
3. Статистичний щорічник України за 1994 рік / Міністерство статистики України. Відповідальний за випуск В.В.Семченко. – К.: Техніка, 1995. – 519 с.
4. Статистичний щорічник України за 2001 рік / За ред. О.Г.Осауленка. – К.: Держкомстат України, 2002. – 644 с.
5. Статистичний щорічник України за 2010 рік / За ред. О.Г.Осауленка. – К.: Держкомстат України, 2011. – 559 с.